



## **Sametinget; Vägledande ställningstagande om krav på saklighet och opartiskhet hos röstmottagare och rösträknare m.fl.**

Valmyndigheten har det övergripande ansvaret för frågor om val. Myndighetens ställningstaganden, som ger vägledning till valadministrationen, innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor.

### **1 Sammanfattning**

Genomförande av val ska präglas av objektivitet, det vill säga saklighet och opartiskhet. Väljarna ska ha ett högt förtroende för valets genomförande.

Den som arbetar som röstmottagare eller som vid rösträkning arbetar som rösträknare, kontrollant, registrerare m.m. utför sådant arbete som innehåller befogenheten att bestämma om rättigheter och skyldigheter. Sådan befogenhet innebär myndighetsutövning som ska utövas objektivt.

Alla som arbetar med val bör få kunskap om reglerna om objektivitet i sin utbildning.

Valnämnden och länsstyrelsen bör ta fram riktlinjer för hur man ska ta hänsyn till kravet på objektivitet vid rekrytering och vid genomförande av val.

Valmyndigheten bedömer att den som kandiderar på en lista inte bör arbeta som röstmottagare eller vid rösträkning räkna eller på annat sätt hantera rösterna i det val kandidaturen avser.

### **2 Gällande rätt m.m.**

De grundläggande principerna för den offentliga makten återfinns i regeringsformen. Vid sidan om principen om demokrati och respekten för den enskilda människans frihet och värdighet framhålls att all offentligt makt ska utövas med beaktande av alla människors lika värde samt att en myndighet i sin verksamhet dessutom ska iaktta saklighet och opartiskhet (objektivitetsprincipen). (1 kap. 1-2, 9 §§ regeringsformen)

För att leva upp till grundlagens krav på objektivitet finns bestämmelser om jäv i förvaltningslagen ifråga om den som är anställd av Sametinget eller på en länsstyrelse.

Kravet på objektivitet är av särskild betydelse vid myndighetsutövning. Detta begrepp innebär att någon utövar befogenheten att bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande och att detta i väsentlig mån påverkar den enskildes personliga eller ekonomiska situation. (Prop. 1973:90 s. 397 och prop. 2016/17:180 s. 46 ff.)



Röstmottagare förordnas av valnämnden. För att någon ska kunna utöva uppgifter som innebär myndighetsutövning som anställd eller uppdragstagare krävs att personen är knuten till myndigheten på ett sådant sätt att hen står under myndighetens arbetsledning och kontroll, att hen kan anses ha något faktiskt inflytande över ärenden såsom handläggare eller beslutsfattare samt att hen omfattas av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förvaltningslagen (2017:900) eller brottsbalkens (1962:700) bestämmelser. (3 kap. 14 a § sametingslagen, 1992:1433), JO 2001/02 s. 250, JO dnr. 3045-2008, 334-2012, 334-2012, 530-2012 och 880-2012)

I avsikt att skapa garantier för att den grundlagsfästa objektivitetsprincipen efterlevs av förvaltningsmyndigheterna har det i bland annat förvaltningslagen införts generella jävsbestämmelser. I bestämmelsernas förarbeten anges bl.a. att ”ett tillfredsställande skydd mot att myndigheterna låter sig påverkas av ovidkommande hänsyn kan [...] ytterst uppnås bara genom regler som klargör i vad mån en myndighetsperson, vars opartiskhet i ett ärende kan sättas i fråga, ska vara skyldig att frånträda handläggningen av ärendet”. (Prop. 1971:90 s. 351)

I förvaltningslagen finns bestämmelser om jäv för den som tar del i handläggning vid en myndighet.

Den som för en myndighets räkning tar del i handläggningen på ett sätt som kan påverka myndighetens beslut i ärendet är jävig om

1. han eller hon eller någon närstående är part i ärendet eller annars kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,
2. han eller hon eller någon närstående är eller har varit ställföreträdare eller ombud för en part i ärendet eller för någon annan som kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,
3. han eller hon har medverkat i den slutliga handläggningen av ett ärende hos en annan myndighet och till följd av detta redan har tagit ställning till frågor som myndigheten ska pröva i egenskap av överordnad instans, eller
4. det finns någon annan särskild omständighet som gör att hans eller hennes opartiskhet i ärendet kan ifrågasättas.

Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse, ska myndigheten bortse från jäv. (16 § förvaltningslagen)

Den som är jävig får inte ta del i handläggningen av ärendet och inte heller närvara när ärendet avgörs. Han eller hon får dock utföra sådana uppgifter som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas avsevärt. Den som känner till en omständighet som kan antas göra honom eller henne jävig ska omedelbart anmäla detta till myndigheten. En myndighet ska pröva en jävsfråga så snart som möjligt. (17 § förvaltningslagen)

### 3 Bedömning

Valmyndigheten bedömer att den som är förordnad som röstmottagare i vallokal måste anses stå under valnämndens arbetsledning och kontroll. Detsamma gäller den som anställs av länsstyrelsen som rösträknare, kontrollant eller registrerare m.m. vid granskning och

rösträkning. Samtliga dessa funktionärer utför därmed sådant arbete som innefattas i valmyndigheternas verksamhet och de befogenheter som följer av ställningen ska därför utövas objektivt, det vill säga sakligt och opartiskt.

Alla som arbetar med val bör i sin utbildning få kunskap om reglerna om objektivitet.

Valnämnden och länsstyrelsen bör ta fram riktlinjer för hur kravet på objektivitet ska beaktas vid såväl rekrytering som vid genomförande av val. Här bör inte bara beaktas faktiska omständigheter knutna till valadministrationen och dess funktionärer utan även väljarnas förtroende för valets genomförande. Valmyndigheten bedömer att den som kandiderar på en lista inte bör arbeta som röstmottagare eller vid rösträkning räkna eller på annat sätt hantera rösterna i det val kandidaturen avser. I riktlinjen bör valnämnden och länsstyrelsen vidare beskriva hur objektiviteten ska säkerställas när funktionärer arbetar tillsammans och också har en relation till varandra. Valnämnden ansvarar för alla förordnanden av röstmottagare. Även om exempelvis ordföranden i en vallokal kan vara involverad i rekryteringen av övriga röstmottagare ligger ansvaret för att förordna röstmottagarna kvar hos valnämnden.

Vidare bör nämnden se till att det finns riktlinjer för hur objektivitet kan upprätthållas vid själva rekryteringsförfarandet. Den som är ansvarig för att förordna röstmottagare och rösträknare ska själv vara opartisk och exempelvis undvika att hantera en ansökan från en anhörig.

Detta vägledande ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens kanslichef.